

Реферат на тему: "Друїдизм як ключовий принцип художньо-філософської концепції творчості М.С. Гумільова"

Микола Гумільов

Реферат на тему:

Друїдизм як ключовий принцип
художньо-філософської концепції
творчості М.С. Гумільова

Художньо-філософська основа творчості М.С.Гумільова є предметом дослідження вчених-літературознавців протягом багатьох років. Проте виявлення усіх її складових і досі залишається невирішеною проблемою. Це пояснюється й тим, що тривалий час М.С.Гумільов був забороненим письменником, і тим, що концепція його творчості являє собою складну, багатогранну систему, яка об'єднала у собі різні за своєю природою положення.

Не раз підкреслювалося те, що М.С.Гумільов відчув на собі вплив французького та російського символізму [4, 6, 12; 3, 25], романтизму [3, 13]. У філософському та релігійному аспектах беззаперечний вплив Ф.Ніцше [1, 9, 13; 3, 45, 46], А.Шопенгауера [3, 45], І.Канта [3, 38, 41-42], Геракліта [3, 14], буддизму [2, 569]; християнства [1, 7; 3, 31], масонства [1, 12]; окультизму [1, 12; 3, 23-24]. Проте, по-перше, навіть це розмаїття не вичерпує повністю ані творчості письменника, ані його життя; по-друге, не пояснюється, чому саме ці релігійні, філософські вчення та літературні напрями вплинули на творчість М.С.Гумільова, що є основою для їх поєднання. Отже, наше завдання — доповнити цей список та відповісти на запитання, чому письменник з усього розмаїття ідей, що панували у його час, вибрав ті чи інші, що саме дозволило йому їх поєднати.

Незаперечною, на нашу думку, основою творчої концепції М.С.Гумільова є вчення друїдів. Релігією давніх кельтів письменник захопився ще в юності. Він сам згадує про це у вірші "Пам'ять":

Самый первый: некрасив и тонок,
Полюбивший только сумрак рощ,
Лист опавший, колдовской ребёнок,
Словом останавливавший дождь.
Дерево да рыжая собака,
Вот кого он взял себе в друзья [2, 288].

Друїди — духи дуба, наймудріші — кельтські жерці, які вклонялися силам природи. Це була могутня язичницька церква, що керувала цілим островом. Друїди володіли якимось таємним знанням, вкладеним у Слово та вербальний ритуал. Знання було

записано віршами, тобто жерці були поетами. У цьому М.С.Гумільов побачив певний знак долі, нове високе призначення поетів: керувати світом. Коли в Ірландію прийшло християнство, друїди злилися з ним. Поступово їхнє вчення було втрачено, а з жерців виділилося чотири каст: клерки (писці), воїни, купці і парії (народ). Кожна з каст мала свої обов'язки та володіла якоюсь часткою колишнього знання [1, 61]. Метою каст було з'єднання, відродження Знання та друїдів-жерців.

Вплив друїдизму відчувається у всій творчості М.С.Гумільова, від ранніх збірок до останньої, "Вогненого стовпа". Тільки з огляду на цей вплив ми можемо багато пояснити й у творах поета, і в його житті. Допоможе в цьому і схема, створена самим письменником. Це прямокутник, кожна вершина якого співпадає з однією з каст. Поряд із назвою касті написані імена римських богів, які є покровителями. Так, наприклад, над клерком стоять Юнона, Меркурій, Вулкан; над воїном — Діана, Марс, Юпітер; над купцем — Мінерва, Феб, Веста, над паріями — Венера, Церера, Нептун. У прямокутнику перетинаються діагоналі клерк-купець та воїн-парії. Центр — певний єдиний Дім, нерозділений простір і час, Дім, безпосередньо пов'язаний із Храмом Слова — це мрія акмеїстів та кінцева мета руху каст.

Виходячи з того, що до воїнів Гумільов відніс себе та Лермонтова, до клерків — Блока, до купців — Некрасова, касті, які спочатку чергувалися, пізніше співіснують, втрачають черговість. Цей факт не суперечить теорії пересування мас, а є логічним її завершенням: ближче до Дому, де нерозчленовані простір і час, останні починають викривлюватися, з'єднуючись.

Аналізуючи гумільовську схему, приходимо до наступних висновків:

- 1) касті рівновіддалені від центру, Храму Слова, незалежно від своєї значущості;
- 2) ймовірно, касті можуть переходити одна в одну як шляхом прогресу, так і шляхом регресу, тобто той, хто пішов з Дому парією, може повернутися клерком, і навпаки;
- 3) завдання каст — повернення у Дім, відродження друїдів, відбудова Храму Слова, з'єднання у ньому простору і часу;
- 4) напевно, М.С.Гумільов вважав, що все людство підлягає розподілу на ці чотири касті, звідси, кожна людина причетна справі воскресіння Храму Слова, вона або наближує, або віддаляє сокровений момент.

Оскільки вчення друїдів не збереглося, відновити його повністю було неможливо, а деякі моменти, наприклад жертвоприношення, взагалі не прийнятні, М.С.Гумільов намагався доповнити його ідеями з інших учень, і це йому вдалося. Принципи різних систем природно об'єдналися під прапором друїдизму та майбутньої поетократії. Звісно, тут далися ознаки настрої епохи декадансу, але те, що поет вибрав для своєї концепції, пройшло суворий відбір. Спробуємо це довести.

Найважливіше при відновленні будь-якого явища — це першоджерело, у даному випадку самі друїди. Оскільки вони — духи, то спілкуватися з ними можна лише за допомогою спіритичних сеансів. І ми знаходимо свідчення про те, що М.С.Гумільов захоплювався окультизмом та спіритуалізмом. Звідси також — і вплив майстрів, адептів

магії — романтиків та символістів, який поет не приховував і навіть якось радісно зізнався у цьому.

Знаємо, що Знання друїдів вкладено у Слово, з яким був пов'язаний цілий ритуал. Довго шукати вчення, де до Слова ставляться з подібною повагою, не треба. Це — християнство. Саме тут Слово, Логос — найвище з усього, воно — перший акт творення, воно — сам Бог. У віршах М.С.Гумільова знаходимо багато згадок саме про християнського Бога, образи Христа, Богоматері та інші, а також ремінісценції та алюзії з Біблії [3, 31-34].

Оскільки друїди — наймудріші, це есенція людства, іншими словами — надлюди. Теорія Ф.Ніцше про надлюдину та таке вчення, як буддизм, вчення про людину, яка досягла досконалості і пізнала Істину, не могли не привернути увагу письменника. Але надлюдина М.С.Гумільова далека і від "білявої бестії" Ф.Ніцше, і від самодостатності Будди. Проте поєднує їх найголовніше, без чого вони ніколи не завершили б свій шлях, те, що проголосив найважливішим і А.Шопенгауер, — сила, воля, мрія. Саме це властиве і конкістадору М.С.Гумільова.

Зацікавленість поета Сходом пояснюється тим, що тут з давніх-давен по-особливому ставилися до мудреців, їх обожнювали. Зокрема, це характерно для Китаю. Друїди як наймудріші також варті такої великої шани. Та й тисячолітня мудрість Китаю склала б значну частину новоствореного Знання. Письменник звертається до китайської поезії, де кожен вірш — свідчення мудрості. Спроба осягнути культуру країни через її поезію цілком закономірна для поета. І ми читаємо "Фарфоровий павільйон" [2, 227-235], де передається світогляд людини зі Сходу, розкривається мудрість земного життя.

У майбутньому, коли буде відновлено Знання, необхідно зберігати його краще, щоб знову не втратити. Для цього потрібна чітка, сувора система охорони Великої Таємниці. Таку надійну охорону М.С.Гумільов побачив у масонстві. Свідчення тому знаходимо і в творах письменника — "Поема початку" [2, 428-434], і в дослідників [2, 569; 3, 36].

Без друїдизму М.С.Гумільов не прийшов би й до акмеїзму. Адже лише з відбудовою Храму Слова прийде справжній розквіт поезії, життя, буття. Те, що поет проголосив акмеїзм ще до відродження друїдів, повинно було стати закликком (бойовим закликком, адже Гумільов — воїн) до об'єднання каст, до завершального етапу дороги до Дому. Звідси, наповненість поезії М.С.Гумільова рухом в усіх сферах, від далеких зірок до надр Землі. У цьому дослідники вбачають вплив ідеї божественності руху Геракліта, у якого рух — загальний закон [3, 14]. Але в М.С.Гумільова рух — скоріше, усвідомлена необхідність, а це сильніше за встановлений кимось Логос.

Багатобарвність, картинність, екзотичність творів письменника — це ніби пошук того ідеалу Краси, чиїм канонам повинен відповідати майбутній Храм. У поєднанні із зверненням до різноманітних епох та культур цей пошук, імовірно, спричинений спогадами про колишній Дім друїдів. Як Платон стверджував, що реальність є відображенням світу ідей, що джерелом істинного знання є спогади безсмертної душі людини про світ ідей, який вона споглядала до вселення у смертне тіло, так і все розмаїття образів, часів, країн у творах М.С.Гумільова є спогадами про Храм, у якому

простір і час були неподільні. Це дає нам уявлення про Дім як про Перехрестя світів. У цьому, без сумніву, проявився вплив учення І.Канта, який стверджував, що досягнути таємне знання можна лише тоді, коли вийдеш за "час" і "простір" [3, 41-42]. Повністю відкинути ці категорії людська фантазія не здатна, а ось об'єднати — може. І можливість цього захопила М.С.Гумільова. Це необхідно враховувати при аналізі образної системи. Мимоволі хочеться порівняти Дім із кіностудією, де так само можна одночасно побачити і неандертальця, і машину часу, де сходяться час і простір. А фільтруюча робота пам'яті Тих, Хто іде до Дому, нагадує роботу монтажиста, який вирізує непотрібні кадри, залишаючи найкращі. До речі, поява кінематографа відкрила багато можливостей літературі початку ХХ століття, не виключено, що і М.С.Гумільов відчув на собі його вплив.

У світлі можливості поєднання простору і часу по-новому бачиться і зацікавленість поета Африкою. На думку окультистів, чорний континент є безпосереднім попередником теперішньої цивілізації, зберігає попередні і має початки майбутніх (1, 12).

Оскільки М.С.Гумільов відносив себе до воїнів, то в його творах переважають вчинки та переживання воїна, зокрема конкістадора. Проте в його книгах ми знайдемо і клерка, і купця, і парій. Очевидно прагнення поета відчувати себе представником інших каст. І це не випадково, вони ж мають об'єднатися. Правомірно буде відзначити, що риси всіх каст притаманні кожній людині. Рух каст — це деякою мірою рух різних сторін людської душі, шлях до Храму у серці кожної людини. Не даремно в творах поета так часто йдеться саме про душу. Але досконалість однієї окремо взятої душі не прийнятна для М.С.Гумільова, не відповідає величі його задуму: відновленню Знання, побудові Храму Слова. Це справа кожного, кожен має вкласти в Храм своє Слово. Звідси, перевага епосу над лірикою, адже й слово — це справа, дія.

Акмеїзм повинен був об'єднати всіх тих, хто мріяв про світ, що належав би поетам. Бурхлива епоха, в яку жив М.С.Гумільов, корінні зміни в усіх сферах життя, рух, характерний для кінця ХІХ та початку ХХ століття, дозволили поету повірити у власну оригінальну, масштабну теорію нового людського буття. Як і всі подібні теорії, вона була утопією. Але М.С.Гумільов зберіг вірність своїй концепції до кінця життя. В останньому циклі віршів "Вогнений стовп", у "Пам'яті" читаємо:

Я — угрюмый и упрямый зодчий
Храма, восстающего во мгле... [2, 289]

Хоча вже не бачимо колишньої радості, захоплення від "созидания". Напевно, поет усвідомлював нездійсненність своєї мрії. Зізнання у цьому і в рядках, що не ввійшли в останній варіант "Пам'яті":

Каждое мной сказанное слово —
Это молот, бьющий в груди гор,
Злящийся, что время не готово
И пространство медлит до сих пор [2, 537].

Дійсно, ні час, ні простір не з'єдналися, Храм не побудовано. З обличчям похмурым

та втомленим з'являється нам Гумільов-реаліст, зберігаючий вірність романтичній мрії про відродження друїдів — жерців— поетів, мудреців, які будуть керувати світом.

Таким чином, звернення М.С.Гумільова до низки провідних літературних, релігійних, філософських ідей не лише данина часу, у який він жив. Усі вони, незважаючи на різнорідність їх походження, підпорядковані єдиній меті — встановленню у майбутньому влади друїдів, жерців-поетів, іншими словами, встановленню поетократії. Саме під прапором друїдизму М.С.Гумільов проходить свій шлях і в літературі, і в житті як воїн, представник однієї з каст.

Художньо-філософська основа творчості М.С.Гумільова підпорядкована ідеї шляху до Храму Слова, Дому друїдів, де час і простір неподільні. З огляду на цей факт творчість письменника є своєрідним щоденником подорожнього, у якому — його вчинки, спогади, думки, почуття, враження. Тому варто розглянути твори М.С.Гумільова з точки зору літератури імпресіонізму та потоку свідомості.

Література

1. Богомолов Н.А. Читатель книг // Гумилёв Н.С. Сочинения. В 3 тт. —Т. 1. — М.: Худож. лит., 1991. — 590 с.
2. Гумилёв Н.С. Сочинения. В 3 тт. — Т.1. — М.: Худож. лит., 1991. — 590 с.
3. Зобнин Ю.В. Странник духа: О судьбе и творчестве Н.С.Гумилёва // Гумилёв Н.С.: pro et contra: Личность и творчество Н.Гумилёва в оценке русских мыслителей и исследователей. — СПб.: РХГИ, 1995. — 672 с.
4. Раскина Е.Ю. Миром должны управлять поэты: Друидизм в творчестве Н.Гумилёва // Всесвітня література. — 1996. — № 5. — С.61-62.